

MEM-VOL Migrant and Ethnic Minority Volunteering

Frivilligt arbejde blandt etniske minoriteter

**Et europæisk udvekslingsprojekt under Europa
Kommissionens handleplan til bekæmpelse af
fattigdom og social udstødelse (2002-2006)**

**Europæisk koordinator:
INBAS-Sozialforschung GmbH, Tyskland
www.inbas-sozialforschung.de**

**Finansieret af:
Europa Kommissionens Generaldirektorat for
Beskæftigelse og Sociale Anliggender
Ministeriet for Familie, Ældre, Kvinder og Børn i Tyskland**

www.mem-volunteering.net

Endelige rapport, Danmark

**Mette Hjære med bidrag fra Erling Koch-Nielsen
august 2003**

**Center for frivilligt socialt arbejde
Pantheonsgade 5, 3. sal
Postboks 158
DK- 5100 Odense C
www.frivillighed.dk**

Indholdsfortegnelse

Afsnit 1. MEM-Vol: frivilligt arbejde blandt etniske minoriteter	side 1
Projektets baggrund og formål	side 1
Etniske minoriteter i Danmark	side 2
Begrebsanvendelse og læsevejledning	side 2
Afsnit 2. Frivillighed i Danmark	side 3
Hvad er frivilligt arbejde?	side 3
Hvad er en frivillig organisation?	side 4
Befolkningens deltagelse i det frivillige arbejde	side 4
Afsnit 3. Den sociale situation	side 6
Kort beskrivelse af immigrationens historie i Danmark	side 6
Demografiske data	side 6
Arbejdsmarkedet	side 8
Uddannelse	side 9
Afsnit 4. Forskning og litteratur	side 11
Organisatoriske indflydelseskanaler i makro-historisk perspektiv	side 11
De etniske minoritetsforeningers omfang og struktur	side 12
Etniske minoriteters deltagelse i foreninger	side 14
Afsnit 5. Offentlige projekter	side 15
Afsnit 6. Eksempler på beskæftigelsesfremmende projekter i frivillige organisationer	side 18
Afsnit 7. Det nationale møde med hovedaktører	side 20
Afsnit 8. Afrunding og perspektivering	side 22
Litteratur	side 23

Legal notice:

Rapporten afspejler forfatterens gengivelse af de etniske minoriteters forhold. Europa Kommissionen kan ikke gøres ansvarlig for rapportens indhold.

Afsnit 1. MEM-Vol: frivilligt arbejde blandt etniske minoriteter

Nærværende rapport er den danske del af det europæiske udvekslingsprojekt Migrant and Ethnic Minority Volunteering (MEM-Vol.), finansieret af Europa Kommissionens Generaldirektorat for Beskæftigelse og Sociale Anliggender. Ud over Danmark deltager England, Frankrig, Holland, Tyskland og Østrig.

Projektets baggrund og formål

I alle EU-lande er der stor arbejdsløshed blandt etniske minoriteter. Dette er omfattende problem, bl.a. fordi det hæmmer en vellykket integration i de respektive samfund. I den forbindelse er frivillighed, dvs. foreningsdannelse og den enkeltes deltagelse i frivilligt arbejde, i større eller mindre udstrækning blevet undervurderet eller overset som et middel til at fremme integrationen – arbejdsmarkedsmæssigt, socialt og kulturelt – og som et middel til empowerment og udvikling af civilsamfundet.

Frivillighed, hvad enten det er til fordel for egen eller andre grupper, kan i dobbelt forstand være et middel til integration: Dels ved, at den enkelte udvikler nye indsigter og færdighed via det frivillige arbejde og dels via foreningernes beskæftigelsesfremmende aktiviteter, f.eks. rådgivning om arbejdsmarkedet og jobsøgning eller lektiehjælp til børn af anden etnisk oprindelse. Støtte til og udvikling af frivilligt arbejde og hjælp til selvhjælp blandt etniske minoriteter er derfor et vigtigt middel i bekæmpelsen af social udstødelse og fattigdom.

Imidlertid har der hidtil, hverken i Danmark eller andre europæiske lande, været megen viden om frivillighed blandt etniske minoriteter. MEM-Vol projektet søger derfor på forskellig vis at sætte fokus på dette forhold, dels ved at indkredse den viden, der findes og dels ved præsentere denne viden for beslutningstagere i de enkelte deltagerlande og på europæisk plan for at fremme og støtte en yderligere udvikling af frivillighed blandt etniske minoriteter. Formålet med projektet (fase 1) er således at:

- skitsere den sociale situation for etniske minoriteter i hvert enkelt deltagerland
- indsamle vigtig forskning vedrørende frivillighed blandt etniske minoriteter
- finde frem til hovedaktører samt kommunale, amtslige og landsdækkende politiske initiativer, der har til formål at fremme frivillighed blandt etniske minoriteter.
- finde og beskrive eksempler på projekter i foreninger, der sigter på at fremme beskæftigelsen blandt etniske minoriteter
- fastsætte formål, og iværksætte projektets 2. fase, der bygger videre på 1. fase med initiativer, der i skrivende stund dog ikke er besluttet endnu
- opbygge et partnerskab i hvert land, som består af frivillige og offentlige organisationer.

Etniske minoriteter i Danmark

I Danmark er der generelt en stor opmærksomhed rettet mod det etniske minoritetsområde. Denne opmærksomhed har, i forhold til det frivillige (sociale) område, konkret vist sig ved forskellige offentlige tiltag. Området er for det første blevet prioriteret gennem centrale puljer, som for eksempel Puljen til udvikling af frivilligt socialt arbejde (PUF-puljen), der i retningslinjerne for 2001 og 2002 eksplicit efterspurgte nye initiativer taget af eller med deltagelse af etniske minoriteter.

For det andet har der fra central politisk side været den målsætning, at etniske minoriteter skal have mulighed for, på lige fod med andre borgere at deltage i samfundets politiske, økonomiske, arbejdsmæssige, sociale, religiøse og kulturelle liv. Omvendt er der også en forventning om, at de udnytter disse muligheder og dermed bidrager til velfærdssamfundets fortsatte udvikling.

Der er således en forventning om, at de etniske minoriteter deltager i foreningslivet, som en vej ind i det danske samfund, dvs. som en måde at integrere sig på. F.eks. indeholdt den tidligere regerings handleplan om integration et ønske om at styrke og synliggøre de etniske minoritetsgruppers deltagelse i frivilligt arbejde, for – som det blev formuleret: ”*Foreninger og organisationer fungerer dels som kanaler, hvorigennem udlændinge kan give udtryk for deres krav og ønsker overfor de politiske myndigheder, og dels som et sted, hvor der sker en politisk socialisering til deltagelse i samfundslivet*” (Indenrigsministeriet, 2000a). Også den nuværende regering har i sin handleplan en forventning til, at etniske minoriteter inddrages i og deltager i civilsamfundets foreninger (”På vej mod en ny integrationspolitik”. Regeringen, 2002).

Begrebsanvendelse og læsevejledning

I denne rapport anvendes som hovedregel *etniske minoriteter* som fællesbetegnelse for om den gruppe borgere, der enten er flygtninge¹, indvandrere² eller efterkommere. Undtagelser forekommer i afsnit 3, der omfatter oplysninger fra Danmarks Statistik samt afsnit 6, der bygger på frivillige organisationers egne beskrivelser. I begge tilfælde anvendes kildernes egen terminologi.

I rapportens afsnit 2 introduceres læseren til begrebet frivillighed, og hvordan vi i Danmark definerer frivilligt arbejde, frivillig person og frivillig organisation. Ligeledes giver afsnittet et indblik i befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde. I afsnit 3 skitseres forskellige sociale og økonomiske faktorer for etniske minoriteter i Danmark. Afsnit 4 indkredser den danske forskning i frivillighed blandt etniske minoriteter. I afsnit 5 ser vi på offentlige initierede og organiserede projekter, der har til formål at fremme frivilligheden blandt etniske minoriteter. Afsnit 6 beskriver eksempler på projekter i frivillige organisationer, der har til formål at fremme målgruppens beskæftigelses- eller uddannelsesmuligheder. Endelig omhandler afsnit 7 projektets afsluttende møde med hovedaktørerne på området og i afsnit 8 afrundes rapporten med en kort opsamling og perspektivering.

---

¹ Omfatter personer fra lande med flygtningestatus

² Omfatter personer fra de lande, som ikke tilhører Norden, herunder Grønland, EU, Nordamerika eller gruppen af flygtningelande.

Afsnit 2. Frivillighed i Danmark

Frivillige organisationer er langt fra et nyt fænomen. Allerede i slutningen af 1700-tallet opstod de første private, velgørende sammenslutninger, men det var først med overgangen fra det traditionelle samfund til det moderne samfund i midten af det 19. århundrede, at man for alvor kunne tale om en egentlig frivillig sektor i Danmark.

Det var særligt Grundlovens vedtagelse i 1849 – og med den overgangen fra den enevældige stat til folkestyret – der var katalysator for mange foreningsdannelse. Før denne tid havde alle typer af fælles forsamlings skullet godkendes af kongestyret, men med Grundlovens indførelse blev det fastslået, at borgerne havde ret til, uden forudgående tilladelse at indgå i og oprette foreninger, så længe det vel at mærke var i et lovligt øjemed. Fra midten af 1800-tallet og frem til i dag, er der således opstået et utal af foreninger og organisationer indenfor næsten alle samfundsansliggender: Politiske partiforeninger, interesseorganisationer, fagforeninger, økonomiske foreninger, velgørende/filantropiske foreninger, skytte- og idrætsforeninger, folkelige og kirkelige bevægelser (Habermann og Ibsen, 1997), sygdoms- og handicaporganisationer, patientforeninger, selvhjælpsprojekter, frivilligcentraler, folkeoplysende og kulturelle foreninger, græsrodsorganisationer osv.

Den frivillige sektor er utrolig mangfoldig ikke kun i formål, som ovenstående viser, men også i struktur – den rummer således alt lige fra mindre foreninger med få medlemmer, næsten ingen økonomiske midler og med "lokaler" på formanden hjemmekontor til store, økonomisk stærke, professionelle organisationer. Fællestrækket er imidlertid "frivilligheden", og nedenfor er beskrevet, hvad vi i Danmark forstår ved henholdsvis frivilligt arbejde, frivillig person samt frivillig organisation.

Hvad er frivilligt arbejde?

Frivilligt arbejde er den aktivitet eller handling en *frivillig person* udfører. Ved frivilligt arbejde forstås den indsats, der:

- er frivillig, dvs. at den udføres uden fysisk, retlig eller økonomisk tvang. En person må ikke kunne trues med økonomiske eller sociale sanktioner (f.eks. afskæres fra et socialt netværk), hvis vedkommende ikke længere ønsker at udføre opgaven
- er ikke lønnet. Dette udelukker dog ikke, at en frivillig person modtager en godtgørelse for udgifter vedkommende har i forbindelse med udførelsen af opgaven, f.eks. transport- og telefonudgifter. Eller at en person modtager et symbolsk beløb for sit frivillige arbejde
- udføres over for personer udenfor den frivilliges familie og slægt. Derved adskilles frivilligt arbejde fra almindeligt husholdningsarbejde og omsorg overfor familiemedlemmer

- er til gavn for andre end én selv og sin familie. Det er således den værdi, arbejdet har over for andre, der gør det til frivilligt arbejde. Derved udelukkes deltagelse i selvhjælpsgrupper som frivilligt arbejde
- er formelt organiseret. Dette betyder, at almindelig hjælpsomhed eller spontane handlinger, f.eks. at følge en ældre eller handicappet person over gaden, bærer indkøbsposer hjem fra Brugsen og lignende, ikke kan betegnes som frivilligt arbejde.

Hvad er en frivillig organisation?

I Danmark bruger vi oftest betegnelsen ”frivillig” om de organisationer og foreninger, der organiserer frivilligt arbejde. Derved understreges bedst, at der her er tale om organisationer, der adskiller sig fra offentlige organisationer og private virksomheder. En *frivillig organisation* er således:

- frivilligt grundlagt dvs., at den er fri til at opstå og nedlægge sig selv. Derved adskiller den frivillige organisation sig eksempelvis fra offentlige organisationer, hvis opgaver og formål oftest er fastsat ved lov
- ikke-profit orienteret. Dette betyder i denne sammenhæng, at organisationen ikke drives med henblik på at give et økonomisk overskud, der tilfalder investorer eller enkeltpersoner. Et eventuelt overskud investeres i organisationen, og anvendes således i overensstemmelse med organisationens formål
- baseret på frivillig arbejdskraft – enten i bestyrelsen eller i organisationens daglige aktiviteter. Frivillige organisationer har dog ofte ansatte, og i enkelte tilfælde udgøres arbejdskraften udelukkende af ansatte
- kendetegnet ved, at medlemskabet af eller tilknytningen til organisationen er frivillig og deltagelse i organisationens aktiviteter sker af egen fri vilje. Af den årsag er fagforeninger traditionelt ikke medtaget som frivillige organisationer.

Befolkningens deltagelse i det frivillige arbejde

I 1990 udførte 26 % af befolkningen en eller anden form for frivilligt arbejde. I 1999 var denne andel vokset til 38 %. Den største vækst fandt sted inden for det frivillige sociale arbejde, hvor andelen af frivillige voksede fra 7 % til 12 %.

Nedenstående tabel viser den andel af befolkningen, der i 1990 og 1999 udførte frivilligt arbejde fordelt på køn og områder.

Antal og kønsfordeling blandt de frivillige 1990 og 1999

		1990	1999
Mænd	Socialt arbejde	5 %	12 %
	Politisk arbejde	10 %	13 %
	Kultur og idræt	19 %	21 %
Kvinder	Socialt arbejde	9 %	12 %
	Politisk arbejde	5 %	9 %
	Kultur og idræt	10 %	15 %
Interviewede i alt		1.030	1.023

Kilde: Inger Koch-Nielsen og Jakob Dalsgaard Clausen: *Værdierne i det frivillige arbejde*, i Peter Gundelach (red.): *Danskernes værdier 1980-1999*, Hans Reitzels Forlag, København 2002. Særudtræk fra undersøgelsen.

Tabellen viser en udligning mellem kønnenes deltagelse i det frivillige sociale arbejde. Hvor der var en klar overvægt af kvinder i 1990, er deltagelsen ens i 1999. Samme udligningstendens kan spores inden for det politiske arbejde, hvor kvindernes deltagelse stiger relativt mere end mændenes.

Aldersfordeling blandt de frivillige i 1999

Nedenstående tabel viser de frivilliges andel af befolkningen – fordelt på alder og områder – i 1999.

Alder	Socialt arbejde	Politisk arbejde	Kultur/Idræt	I alt
18-29 år	8 %	6 %	19 %	32 %
30-49 år	11 %	14 %	22 %	43 %
50-65 år	13 %	12 %	18 %	41 %
66 år +	15 %	5 %	6 %	26 %
I alt	12 %	11 %	18 %	37 %

Kilde: Inger Koch-Nielsen og Jakob Dalsgaard Clausen: *Værdierne i det frivillige arbejde*, i Peter Gundelach (red.): *Danskernes værdier 1980-1999*, Hans Reitzels Forlag, København 2002. Særudtræk fra undersøgelsen

Tabellen viser, at deltagelsen i frivilligt socialt arbejde stiger med alderen. Deltagelsen blandt de 18-29 årige er på det sociale område dog højere end inden for politisk arbejde. Sammenhængen mellem alder og frivilligt socialt arbejde er dog ikke statistisk så stærk som sammenhængen mellem uddannelsesniveau og frivilligt socialt arbejde.

Afsnit 3. Den sociale situation

I dette afsnit beskrives forskellige sociale og økonomiske forhold for etniske minoriteter i Danmark.

Kort beskrivelse af immigrationens historie i Danmark

I det længere historiske perspektiv er migration et velkendt fænomen. En beskrivelse af indvandringens historie i Danmark bør ses i dette lys.

Det skal også bemærkes at selve begrebet "udlænding" eller "statsborger" opfattes forskelligt til forskellige tider. At sammenligne indvandring i 1960'erne med indvandring i 1600-tallet, er grundlæggende problematisk: Begreberne er moderne konstruktioner, således har en "hollænder", der kom til "Danmark" i 1500-tallet, slet ikke haft den samme opfattelse af situationen, som man vil have i dag.

Efter middelalderens slutning kan der peges på flere grupper af indvandrere. I 1500-tallet kom der hollændere til Danmark, i 1600-tallet og i tiden derefter kom grupper af jøder. I den tidligere industrialisering, dvs. omkring år 1800 og frem, og efter nationalismens indtrædelse på scenen, kom grupper af arbejdere fra nabolandene Sverige, Polen og Tyskland. I nyere tid (1900-tallet) er der kommet flygtninge fra de urolige lande i central- og Østeuropa, herunder politiske og jødiske flygtninge fra Nazityskland. Efter anden verdenskrig er der kommet flygtninge fra Mellemøsten og Asien, samt fra Sydamerika. Dertil kommer i en kortere periode indvandring af arbejdskraft fra Tyrkiet, Pakistan, Jugoslavien og Marokko. Efter den kolde krig er der især kommet flygtninge fra det tidligere Jugoslavien, Irak og afrikanske lande, særligt Somalia.

Demografiske data³

Vi anvender i det følgende begreberne "indvandrer" og "efterkommer", men ikke "flygtning". Man har tidligere skelnet mellem flygtninge og indvandrere, men her er de to kategorier slået sammen. Vi ser således ikke på *hvorfor* en person er kommet til Danmark.

Antallet af udlændinge og deres efterkommere er stigende i Danmark, både i absolutte tal og i forhold til befolkningen.

Totalt set var der pr. 1.1.2002 i alt 415.331 indvandrere og efterkommere i Danmark, svarende til 7,7% af befolkningen. Tallet i 1992 var 239.241, en stigning i absoluttet tal på 73,6%. Eftersom befolkningens størrelse ikke er vokset markant i de samme ti år, er stigningen i forhold til befolkningen som helhed af samme størrelsesorden.

---

³ De anvendte data stammer primært fra Integrationsministeriets publikation "Årbog om udlændinge i Danmark 2002". Ministeriets tal stammer fra Danmarks Statistik.

Af denne gruppe på 415.331 var 156.030 danske statsborgere i 2002, mens 259.301 var udenlandske statsborgere.

Der arbejdes i det statistiske materiale med to kategorier af indvandrere og efterkommere. Dels de, der kommer fra Norden, EU og Nordamerika og dels de, der kommer fra tredjelande, dvs. resten.

Pr. 1.1.2002 var der 311.369 indvandrere og efterkommere fra 3. land, svarende til 75,0% af alle indvandrere og efterkommere, og svarende til 5,8% af befolkningen. Stigningen i antallet af indvandrere og efterkommere fra 1992 til 2002 er hovedsageligt en stigning indenfor denne gruppe. Således er sammensætningen af indvandrere og efterkommere fra hhv. Norden, EU og Nordamerika vis-a-vis 3. lande løbende ændret siden 1980.

Indvandrere og efterkommere %	1980	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Norden, EU og Nordamerika	59,0	40,1	38,3	36,5	34,9	33,8	33,1	30,8	29,7	28,9	28,1	27,1
Tredjeland	41,0	59,9	61,7	63,5	65,1	66,2	66,9	69,2	70,3	71,1	71,9	72,9
Total %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Nationalitetssammensætningen har også ændret sig over tid. De største grupper blandt 3. lande var i 2000: Tyrkiet (12,9%), tidligere Jugoslavien (6,0%), Libanon og statsløse (5,1%), Pakistan (4,6%), Jugoslavien (4,5%), Somalia (3,9%), Irak (3,9%) og Iran (3,4%). Grupperne fra det tidligere Jugoslavien, Irak og Somalia er hovedsageligt fra 1990'erne.

Indvandrerens nationalitetssammensætning ændrer sig løbende. I 2002 var de ti største nettoindvandringsgrupper fra følgende lande: Irak, Afghanistan, Tyrkiet, Thailand, Jugoslavien, Kina, Rusland, Tyskland, Litauen og Polen. De to førstnævnte lande stod for 34,0% af den samlede nettoindvandring i 2002.

I 2001 fik 11.902 udenlandske statsborgere tildelt dansk statsborgerskab. Dette tal har været stigende siden 1992, hvor det lå på cirka 5.000. Stigningen har ikke været jævn over perioden, men har især fundet sted fra 1996 og frem. Det skal bemærkes at tallene fra enkelte år kan være misvisende, idet statsborgerskab tildeles ved lov (jf. grundloven), og omstruktureringer eller forsinkelser i behandlingen derfor spiller ind på tallene, særligt i 1997 og 2001. Af de 11.902 udenlandske statsborgere, der blev naturaliseret i 2001 var 95,1% fra 3. lande.

Kønsfordelingen af indvandrere og efterkommere svarer til befolkningens som helhed. Aldersfordelingen er noget anderledes. Indvandrerne er overrepræsenterede indenfor aldersgrupperne 15-49 årige, særligt 20-49 årige. Efterkommerne er markant overrepræsenterede indenfor de 0-19 årige, og underrepræsenterede i aldersgrupperne over 20 år. Disse tal er i nogen grad et resultat af de definitioner, der arbejdes med, særligt med hensyn til gruppen af efterkommere. Set i forhold til arbejdsmarkedet er en relativt stor del, 83,5%, af indvandrerne i den arbejdsdygtige alder, dvs. 15-64 år.

Arbejdsmarkedet

Indvandrernes tilknytning til arbejdsmarkedet har været genstand for både studier og debat. Dette spørgsmål opfattes ofte som knyttet til spørgsmålet om integration bredt.

Også her skelnes mellem indvandrere fra Norden, EU og Nordamerika vis-a-vis tredjelande. Der er store forskelle på disse to grupper, førstnævnte gruppe ligger væsentligt tættere på den danske befolkning, end indvandrere fra tredjelande, når det gælder tilknytningen til arbejdsmarkedet.

Erhvervsfrekvensen (defineret som *andelen af den totale population*, der er til rådighed for arbejdsmarkedet) blandt indvandrere fra tredjelande ligger på 53%, mod 80% for den danske befolkning. Beskæftigelsesfrekvensen (defineret som *andelen af den totale population*, der er i beskæftigelse) er ligeledes skæv, her er tallene henholdsvis 47% mod 76%. Der er store regionale forskelle fra kommune til kommune.

Især kvinderne fra 3. lande er uden for arbejdsmarkedet. Andre generelle tendenser er, at tilknytningen til arbejdsmarkedet stiger, jo længere indvandrere har opholdt sig i Danmark og jo yngre de er på ankomsttidspunktet. Disse to tendenser påvirker også den kønsmæssige skævvridning, der mindskes markant blandt efterkommere. Vær opmærksom på at gruppen af efterkommere i høj grad er for unge til, at være erhvervsaktive. Der er store forskelle inden for gruppen, baseret på nationaliteter.

Opsummerende kan det siges at arbejdsløsheden blandt indvandrere mellem 16-66 år er faldende. Dette gælder også for erhvervsfrekvensen for samme aldersgruppe, hvilket vil sige at andelen af flygtning og indvandrere, der er til rådighed for arbejdsmarkedet, er faldende. Det er derfor ikke overraskende at beskæftigelsesfrekvensen er stigende. Dog er beskæftigelsesfrekvensens stigning lavere, end faldet i erhvervsfrekvens.

Integrationsministeriet har foretaget en komparativ analyse, hvor årene 1993 og 2000 sammenlignes.⁴ Formålet er at se på, hvilke årsager, der ligger til grund for indvandreres erhvervsfrekvens og ledighed. Analysen blev lavet i to trin. Det første så på hvilke årsager, der ligger bagved indvandreres erhvervsfrekvens, altså om de står til rådighed for arbejdsmarkedet. Det andet trin så på de indvandrere, der var til rådighed og søgte at forklare ledigheden blandt disse. De betragtede variable er de samme for begge trin.

Analysen, der er gennemført på individniveau, omfatter seks variable:

1. Først indvandringsalder. Tendensen er, at jo yngre indvandreren er ved ankomsttidspunktet, des bedre er tilknytningen til arbejdsmarkedet. Denne variabels betydning er faldende over perioden, både mht. erhvervsfrekvens og ledighed.

---

⁴ Se afsnit 6.11 i "Årbog om udlændinge i Danmark 2002 – Status og udvikling". Ministeriet for flygtninge, Indvandrere og Integration.

2. Den anden variabel er oprindelsesland. Tendensen her er, at jo mindre udviklet landet er, jo dårligere er tilknytningen. Denne variabel har ligeledes faldende betydning for både erhvervsfrekvens og ledighed.

3. Den tredje er uddannelse. Ikke overraskende er tendensen at højere uddannelse giver bedre tilknytning til arbejdsmarkedet. Denne variabel har større betydning for erhvervsfrekvensen i 2000 end i 1993, men mindre betydning for om man er ledig eller ej.

4. Fjerde variabel er erhvervs erfaring. Her ses kun på betydningen for ledighed, og her er betydningen faldende fra 1993 til 2000.

5. Femte variabel er civilstand. Tendensen er at ægteskab fører til en bedre tilknytning til arbejdsmarkedet. Denne variabels betydning er faldende over perioden, både mht. erhvervsfrekvens og ledighed.

6. Sjette variabel er børn. Tendensen er her at små børn fører til dårligere arbejdsmarkeds-tilknytning, særligt for kvinder. Denne variabel har større betydning for erhvervsfrekvensen i 2000 end i 1993 (ingen synlig effekt for mænd), men lavere betydning for ledighed. Sidste variabel er bopælskommune. Tendensen her er at bopæl i en storbykommune fører til dårligere tilknytning til arbejdsmarkedet. Denne variabels betydning er faldende for både erhvervsfrekvensen og ledigheden.

Det bemærkes i undersøgelsen at de fleste variable har mindre betydning i 2000 end i 1993. Dette forklares ikke, men der peges på at de to år er bevidst valgte som eksempler på henholdsvis lav- og højkonjunktur hvilket kan være signifikant. Man kan måske også indvende at det tyder på, at der er variable på spil i 2000, som ikke var på spil i 1993 – altså at man mangler vigtige variable i 2000, som man ikke har fået øje på (endnu).

Indkomstniveauet for indvandrere fra tredjelande er lavere, end danskernes. Gennemsnitligt udgør denne 84% af danskernes gennemsnitlige indkomst. Således er de indvandrere, der er beskæftigede, dårligere stillet økonomisk, end beskæftigede danskere.

Uddannelse

Uddannelse antages ofte at påvirke flere forhold: Økonomi, social kontakt og integration som helhed. Generelt gælder det, at jo højere uddannelse man har, jo bedre er tilknytningen til arbejdsmarkedet. Det gælder dog også, at har man en udenlandsk uddannelse, står man mindre stærkt, end med en dansk uddannelse.

Der ses i dette afsnit kun på indvandrere og efterkommere fra 3. lande, dvs. lande uden for Norden, EU og Nordamerika.

Uddannelsesniveau

I det følgende skelnes der ikke på uddannelsesniveau, alt fra grundskolen og derefter tæller med.

Blandt de 25-64 årige indvandrere, er det henholdsvis 20% af mændene og 14% af kvinderne, der oplyser at have en *dansk* uddannelse. Det samme tal for danske mænd og kvinder i samme alderskategori er 99% for begge køn. En del af forklaringen ligger i, at der er mange blandt indvandrerne, der har en medbragt uddannelse. Af de indvandrere, der ikke har en dansk uddannelse, har 74% af mændene og 72% af kvinderne en medbragt uddannelse.

Blandt efterkommere i samme aldersgruppe, har 94% (begge køn) en dansk uddannelse. Set i forhold til den danske befolkning, men også i forhold til gruppen af efterkommere, er der således en markant større gruppe blandt indvandrerne, der ingen uddannelse har. Det gælder endvidere at de, der har en uddannelse, har en lavere uddannelse, end den danske befolkning som helhed.

Under uddannelse

Blandt de 16-19 årige indvandrere, er 50% af mændene og 48% af kvinderne i gang med en ungdomsuddannelse. De samme tal for efterkommere er hhv. 68% og 73%, mens de for den danske befolkning er hhv. 74% og 75%. Der er således en klar underrepræsentation af indvandrere på ungdomsuddannelse, mens efterkommerne klarer sig væsentligt bedre.

Denne tendens går igen indenfor de videregående uddannelser, hvor de 20-24 årige er undersøgt. Her gælder det at indvandrerne er meget svagt repræsenteret, mens efterkommernes frekvens er den samme som danske mænds, danske kvinders frekvens er højere end både efterkommeres og danske mænds. Det er endvidere værd at bemærke at især kvinderne blandt både indvandrere og efterkommere i højere grad end danskerne foretrækker de erhvervsfaglige ungdomsuddannelser.

På de korte og mellemlange videregående uddannelser er indvandrere og efterkommere overrepræsenterede indenfor de sundheds- og de samfundsfaglige områder, mens de er underrepræsenterede indenfor landbrug og fiskeri samt forsvar og politi. På de lange videregående uddannelser ses overrepræsentation indenfor sundhed og teknik, underrepræsentation indenfor især forsvaret og pædagogiske uddannelser, noget mindre indenfor jordbrugsvidenskab.

Fuldførelse af uddannelse

Befolkningen som helhed har en højere fuldførelsesprocent, end både indvandrere og efterkommere, hhv. 76%, 64% og 62% indenfor alle uddannelser. Forskellene bliver større, når man ser på de videregående uddannelser isoleret.

Det mest bemærkelsesværdige er, at indvandrere og efterkommere har en sammenlignelig fuldførelsesprocent. Forskellen på de to grupper mht. uddannelse og erhvervsaktivitet går således ikke igen hér. Dog er det klart at eftersom en større andel af efterkommerne end indvandrerne er under uddannelse, betyder dette at en større andel af hele gruppen af efterkommere fuldfører en uddannelse, end det er tilfældet for hele gruppen af indvandrere.

Afsnit 4. Forskning og litteratur

Frivilligt arbejde og foreningsdannelse blandt etniske minoriteter er i allerhøjeste grad et overset forskningsområde i Danmark. Vores viden om frivillighed er særdeles mangelfuld både på individ-, organisations- og samfundsniveau, dvs. i forhold til flygtninge og indvandreres deltagelse i foreningslivet, hvordan og i hvilket omfang de danner foreninger – og hvad der kendetegner disse – samt hvilken betydning deltagelse og foreningsdannelse har ud fra en større samfundsmæssig betragtning, f.eks. i forhold til integrationsspørgsmålet.

Omfanget af litteraturen afspejler naturligvis denne mangelfuldhed, om end der igennem de seneste år er kommet mere forskningsmæssig interesse, bl.a. i kraft af oprettelsen af Akademiet for Migrationsstudier i Danmark (AMID) i 2001. Endvidere er der en tendens til, at flere og flere studerende vælger specialer indenfor området.

De undersøgelser og tilhørende litteratur, som er beskrevet nedenfor er fundet efter søgninger i Forskningsbibliotekernes database, Det Kongelige Biblioteks database, universitetsbibliotekers databaser, diverse frivillige organisationers hjemmesider, AMID samt i Flemming Mikkelsens forskningsoversigt: "Indvandrere og civilsamfund" (2002).⁵ For overskuelighedens skyld kan være hensigtsmæssigt at opdele litteraturen efter primære analyseenhed, dvs. om undersøgelserne har fokus på makro/samfunds-, organisations- eller individniveauet. I det efterfølgende vil den fundne litteratur således blive præsenteret ud fra disse perspektiver.⁶

Organisatoriske indflydelseskanaler i makro-historisk perspektiv

Under det mere makroorienterede perspektiv finder vi to studier, der på forskellig vis ser på organisationsdannelsen blandt etniske minoriteter, og hvordan den forholder sig til de demokratiske spilleregler (Mikkelsen, 2002).

Det ene studie er Ole Hammer og Inger Bruuns *Etniske minoriteters indflydelseskanaler* (2000). Studiet tager udgangspunkt i integrationsloven af 1. juli 1998, og undersøger på den baggrund de etniske minoriteters adgang til og indflydelse på centrale politiske beslutninger. Konkret inddrages både de etniske minoriteters egne foreninger og indflydelseskanaler samt de danske organisationer og institutioner, der særligt beskæftiger sig med etniske minoriteters rettigheder. Undersøgelsen bygger på spørgeskemaer sendt til organisationer og offentlige institutioner, på interviews med nøglepersoner på området samt på indsamlet materialer i form af årsberetninger

---

⁵ Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, har efter denne rapports dataindsamlingsfase, lanceret en database med litteraturhenvisninger til mere end 1.500 artikler og publikationer over eksisterende forskning i integration af udlændinge i Danmark. Se www.integrationsdatabasen.dk

⁶ Denne opdeling bygger på Flemming Mikkelsens forskningsoversigt: "Indvandrere og civilsamfund. En forskningsoversigt vedrørende etniske minoriteters deltagelse i civilsamfundet samt kulturmødet mellem minoriteter og danskere på arbejdspladsen, i boligområder og i foreninger". AMID Working Paper Series 18/2002.

og nyhedsbrev. Undersøgelsen konkluderer, at de etniske minoriteters indflydelse er marginal, og at minoritetsrepræsentanterne ikke leverer et kvalificeret modspil til myndighederne, dels på grund af manglende kvalifikationer og dels fordi de ikke er tilstrækkeligt motiveret og uddannet til at udøve demokrati.

Et andet studie finder vi i antologibidraget *Etniske minoriteters politiske organisering i Danmark* af Mustafa Hussain (2002). Artiklen, der giver et overblik over de etniske minoriteters politiske organisering i Danmark siden starten af 1970'erne, argumenterer at selvom indvandrerforeninger og multietniske sammenslutninger igennem tiderne har oplevet en stigende vækst, så har disse foreningers organiserede interesser været marginaliseret i den politiske beslutningsproces.

Ifølge Hussain har hverken mindretallets egne organisationer – enkeltorganisationer såvel som paraplyorganisationer og sammenslutninger – eller de offentlige råd og nævn, der er blevet oprettet (f.eks. Rådet for Etniske Minoriteter og Nævnet for Etnisk Ligestilling) formået at øge de etniske minoriteters demokratiske indflydelse. Den manglende politiske integration forklarer Hussain bl.a. med etniske minoriteters eksklusion på arbejdsmarkedet, herunder den stigende økonomiske og sociale marginalisering i midt-firserne, arbejderbevægelsens manglende interesse for indvandrernes problemer samt visse mediers fjendtlige indstilling overfor etniske minoriteter.

De etniske minoritetsforeningers omfang og struktur

Ifølge Mikkelsen (2002) baserer de ovennævnte studier sig på et spinkelt dokumentarisk kildemateriale, hvilket overvejende skyldes, at der i Danmark mangler undersøgelser af de etniske minoritetsforeninger, deres udbredelse, organisering og aktiviteter. En del studier er dog blevet gennemført, som beskrevet i det følgende.

Mange af undersøgelserne tager afsæt i organisationsdannelsen indenfor bestemte grupper af indvandrere, f.eks. på baggrund af etnisk oprindelse. Bl.a. er de tyrkiske indvandreres forhold og foreningsdannelse blevet undersøgt af Eggert Petersen m.fl. i 1970, af Teoman Yigin i 1976 og Pedersen og Selmer i 1991. Førstnævnte undersøgelse viste, at der blandt de tyrkiske "gæstarbejdere" i København var et ønske og behov for at kunne mødes i fritiden – gerne, som rapporten anbefaler, i egne organisationer, der efter forfatterens udsagn bl.a. kunne bidrage til at skabe kontakt og tilhørsforhold til egen national gruppe.

I 1970'erne opstod derfor en del foreninger, klubber og politiske organisationer (Mikkelsen, 2002:7). En af disse organisationer er genstand for Yigins afhandling, der beskriver forholdene omkring oprettelsen af Foreningen af Tyrkiske Arbejdere i Danmark i 1971. Pedersen og Selmer undersøgte i slutningen af 1980'erne tyrkeres og pakistaneres foreningsdannelse i Århus, og skelnede her mellem tre foreningsformer: verdslige/anti-religiøse, national-kulturelle og islamiske foreninger. Forfatterne bemærkede i øvrigt, at der på denne tid i Århus eksisterede et rigt og mangeartet foreningsliv blandt tyrkere og pakistanere (Mikkelsen, 2002).

Det er dog ikke blot de tyrkiske og pakistanske indvandrerforeninger, der i Danmark har været genstand for studier – også foreningsdannelsen blandt iranere, kinesere, albanere og vlachere har

været undersøgt (Melchior, 1990; Mohammadi, 1999; Thunø, 1998; Òlafsdottir, 2002; Schierup, 1988).

En mere tværgående, kvantitativ analyse af foreningsdannelsen findes i bogen *Frivillighed blandt etniske minoritetsforeninger* (Hjære og Balslev, 2001). Denne undersøgelse bygger på spørgeskemaer sendt til 232 foreninger organiseret af de etniske minoritetsgrupper selv, og med aktiviteter i Danmark.⁷ Spørgeskemaet, der blev besvaret af 65 foreninger, omfattede faktuelle forhold så som oprettelsesår, foreningsformål, antal medlemmer/frivillige og ansatte, aktiviteter, finansierings- og samarbejdsvilkår. Derud over omfattede undersøgelsen kvalitative interviews med frivillige i fem foreninger, med fokus på betydning af frivillighed, dvs. hvilken rolle det frivillige arbejde og selve foreningerne spillede for de etniske minoriteter.

Rapporten viste, at strukturmæssigt er de etniske minoritetsforeninger traditionelt opbygget med vedtægter, bestyrelse, medlemmer, kontingent. De har en mangfoldighed i deres aktiviteter, der både dækker over sociale, kulturelle og debatskabende aktiviteter. Undersøgelsen viste endvidere, at foreningerne er vigtige fora for dannelse af netværk og fællesskaber, hvilket ikke alene befordrer, at medlemmerne integreres internt i egen gruppe, men også eksternt i det danske samfund.

I bogen *Indvandrerorganisationer i Norden* giver Flemming Mikkelsen m.fl. (2003) en grundig oversigt over forskning om indvandrerorganisationer og deres bidrag til integrationen af flygtninge og indvandrere i Norge, Sverige, Finland og Danmark. Forfatterne har søgt at skabe en ensartet fremstilling af indvandrerorganisationernes omfang og struktur, dvs. antallet af organisationer, lokalisering, typer af organisationer, etno-national sammensætning, økonomi samt organisationernes indre liv og udadvendte aktiviteter. Dertil kommer halv-offentlige indvanderråd, solidaritetsorganisationer og de konflikter, som udspiller sig mellem racistiske og anti-racistiske bevægelser. Bogen diskuterer endvidere ligheder og forskelle i organisationsstrukturen i de nordiske lande, herunder indvandrerorganisationernes placering i spændingsfeltet mellem marginalisering, integration og demokrati. Bogens tema har imidlertid ikke alene kunne rummes indenfor eksisterende forskning, derfor bygger den også på ny forskning igangsat af de involverede forfattere eller på aktuelle data produceret af andre forskere.

Med til de danske undersøgelser på organisationsniveau hører endvidere studier af, hvorledes religiøse aktiviteter er organiseret. Jørgen Bæk Simonsen (1990) tager i sit studie *Islam i Danmark. Muslimske institutioner i Danmark 1970-1989* netop fat i denne problemstilling, og i sin afhandling redegør han for islam i Tyrkiet, Pakistan og Marokko for på den baggrund at forstå Islams fremtrædelsesformer i Danmark (Mikkelsen, 2002:11). I afhandlingen beskriver han organisationer og foreninger såvel som bevægelser og skoler – alle med et islamitisk udgangspunkt.

---

⁷ Fravalgt var således foreninger, der udelukkende arbejdede for at forbedre/oplyse om forhold i et andet land.

Etniske minoriteters deltagelse i foreninger

I dette afsnit ser vi på danske studier af etniske minoriteters deltagelse i indvandrerforeninger og majoritetsorganisationer, dvs. på deltagelsen i henholdsvis foreninger organiseret af minoritetsgrupperne selv og foreninger organiseret af majoritetssamfundet. Fokus er således på individniveauet.

En af de første undersøgelser er gennemført af Marianne Melchior, der i rapporten *Flygtninge i Danmark* (1990) kortlagde og beskrev levevilkår og livsformer for tre udvalgte flygtningegrupper: iranere, polakker samt vietnamesere. Rapporten ser bl.a. på de tre gruppers uddannelses- og beskæftigelses-situation, bosætningsmønstre, kulturelle netværk samt fritidsaktiviteter i Danmark. Det er under sidstnævnte afsnit, at spørgsmålet om deltagelse i foreningslivet kommer ind – der er dog kun spurgt til deltagelse i en national klub eller forening.

Garbi Schmidt og Vibeke Jakobsen (2000) har i deres bog *20 år i Danmark. En undersøgelse af nydanskernes situation og erfaringer* ligeledes undersøgt etniske minoriteters stilling i det danske samfund. På baggrund af spørgeskemaer (700) og interviews (15) med nydanskere med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan og det tidligere Jugoslavien, ser rapporten på holdninger og forhold omkring uddannelse, arbejdsmarked, boligforhold, sproglige og kulturelle mønstre, politisk deltagelse m.v. Rapporten ser endvidere, dog i et mindre omfang, på de etniske minoriteters deltagelse i foreningslivet – her er spurgt til deltagelse i etniske eller nationale foreninger samt sports- og idrætsforeninger. Imidlertid er der ikke spurgt til deltagelse i andre danske foreninger f.eks. indenfor det sociale eller kulturelle område.

En mere mangfoldig beskrivelse af etniske minoriteters deltagelsesform findes i Flemming Mikkelsens *Integrationens paradoks* (2001). På baggrund af knap 5000 telefoninterviews med flygtninge og indvandrere, giver bogen bl.a. en indsigt i forhold omkring uddannelse, arbejdsmarked, selvstændig virksomhed, boligforhold, politisk deltagelse samt deltagelse i foreningslivet. I denne undersøgelse blev der til spørgsmålet om foreningsdeltagelse benyttet åbne svarkategorier, dvs. at informanterne selv skulle skrive, hvor de var aktive. Deraf fremkom seks hovedkategorier af foreninger: beboerforeninger, fritidsforeninger, multietniske foreninger, politiske foreninger, forældre- og uddannelsesinstitutioner samt andre foreninger. Mikkelsen konkluderer på baggrund af undersøgelsen, at de afgørende faktorer for flygtninge og indvandreres deltagelse i foreningslivet er, hvor længe de har opholdt sig i Danmark, uddannelsesniveau, køn samt de traditioner man har bragt med sig fra hjemlandet.

Afsnit 5. Offentlige projekter

I dette afsnit beskrives offentlige tiltag, der sigter på at fremme frivilligheden blandt etniske minoriteter. Fokus er således på projekter initieret og organiseret af det offentlige, der har til formål at styrke flygtninge og indvandreres deltagelse i det danske foreningsliv. Offentlige puljer og øvrig økonomisk støtte er ikke medtaget. Projekterne er fundet dels gennem Integrationsministeriets Erfaringsdatabase, der indeholder kommunernes erfaringer med at integrere udlændinge og dels gennem oplysninger fra centrale nøglepersoner på området.

Som det fremgår af nedenstående, er der kun ganske få projekter, der falder indenfor afsnittets formål. Imidlertid bør man ikke tolke dette ensidigt, som en mangelfuld indsats fra det offentlige side. I stedet er det snarere et udtryk for, at det offentlige vælger at støtte projekter om frivillighed i det regi det naturligt hører hjemme, nemlig i de frivillige organisationer og foreninger. Denne ”deling” kommer endvidere til udtryk i flere af de nedenfor beskrevne projekter: De er initieret og støttet af kommunen, men efterfølgende er de blevet forankret i en frivillig forening.

En anden forklaring kan endvidere være, at frivilligheden implicit støttes via andre typer af tiltag. F.eks. er der indenfor det boligsociale område mange projekter, der mere generelt sigter på at forbedre de sociale forhold i de mest belastede boligkvarterer i landet. Ud fra et helhedsperspektiv inddrages alle aktører i et lokalsamfund: borgere, lokale institutioner, virksomheder, kirkelige netværk og naturligvis foreningerne. Støtte og opfordring til foreningsdeltagelse er således blot en del af de mange tiltag, men ikke hovedformålet – og derfor er disse projekter ikke medtaget her.

Et af de offentlige projekter, der har frivilligheden som hovedtema, er **Projektrådgivningen – Mangfoldighed, Kultur & Fritid** i København. I forbindelse med kommunernes overtagelse af integrationsopgaven på udlændingeområdet, blev der i Københavns kommune indgået en aftale mellem Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget samt Kultur- og Fritidsudvalget om køb af målrettede kultur- og fritidstilbud for etniske minoriteter.

Dette blev startskuddet til Projektrådgivningen, der blev oprettet i 2002. Med fem ansatte, og en Brobygningspulje på kr. 1.2 millioner, har projektet som overordnede opgave at fremme og understøtte integrationen af etniske minoriteter i det frivillige foreningsliv i København. Dette sker gennem en bred vifte af aktiviteter og tilbud, der ikke alene retter sig mod de etniske minoritetsforeninger, men også mod andre danske foreninger, der ønsker at tilrettelægge integrationsaktiviteter.

Brobygningspuljen er en pulje, der støtter initiativer målrettet etniske minoriteters introduktion og kendskab til de frivillige folkeoplysende foreninger for børn og unge under 25 år. Puljen kan søges af alle frivillige foreninger i Københavns kommune, og i forbindelse hermed kan Projektrådgivningen tilbyde vejledning, f.eks. omkring idé- og metodeudvikling samt projekttilrettelæggelse. Mere generelt kan man også få råd om, hvordan en forening oprettes,

hvordan vedtægter udformes, fundraising, hvervning af frivillige m.m. Udover rådgivning og vejledning har Projektrådgivningen også varetaget mere opsøgende opgaver. Eksempelvis har de på Ydre Nørrebro opsøgt børn og unge på skoler med henblik på at få dem interesseret i foreningslivet, og ligeledes er etniske minoritetsforeninger blevet opsøgt med det formål at få skabt kontakt til og interesse for Projektrådgivningen og samarbejdsmuligheder med det øvrige lokale foreningsliv.

Fritidsbutikken i Århus, har på samme vis som Projektrådgivningen til formål at integrere børn og unge med indvandrerbaggrund i det lokale forenings- og fritidsliv. Ved at øge kendskabet til mulighederne for såvel de unge som deres forældre samt ved at tilbyde en grundig introduktion til de konkrete aktiviteter, er det Fritidsbutikkens mål at afhjælpe barriererne for de unges brug af fritidslivet. Projektet har seks ansatte fritidsvejledere, og en vigtig opgave er ikke alene at opsøge og få de unge med i diverse fritidsaktiviteter, men også i det daglige at fastholde en personlig kontakt til de unge og deres forældre – f.eks. ringer fritidsvejlederne forældrene op for at huske dem på, at det er i dag, der er badminton. Fritidsbutikken er organiseret af Århus kommunes Fritids- og Kulturforvaltningen.

I Ålborg kommune findes det tilsvarende **Projekt F**, her er det ligeledes Kultur- og Fritidsforvaltningen der står bag. Projekt F tilbyder endvidere en ”etnisk fritidslederuddannelse”, der har til formål dels at give deltagerne en introduktion og motivere til det danske foreningsliv og dels at hjælpe deltagerne med at opbygge en funktionsevne i det danske samfund. Fritidslederuddannelsen er startet i samarbejde med idrætsorganisationen DGI-Nordøstjylland.

Som omtalt ovenfor findes der projekter, der er initieret af det offentlige, men derefter i større eller mindre grad forankret i frivilligt regi. Et af disse projekter er **Aktiv i Nakskov**, som har til formål at integrere flygtninge via det lokale foreningsliv. Kommunen tog allerede i startfasen af projektet kontakt til både majoritets- og minoritetsforeninger, og sammen enedes man om, at sigøjnere skulle udvælges som målgruppe, idet de havde vist sig at være den vanskeligste gruppe at integrere. For at have en så tæt kontakt mellem udøverne, og for at give mulighed for nye samarbejdsformer mellem kommunen og de frivillige foreninger, blev projektledelsen delt mellem den kommunale institution, Klub 212 og Nakskov Boldklub. Blandt projektets aktiviteter var udgivelse af en video om foreningstilbud i Nakskov samt en video om husorden. Derudover blev der arrangeret idrætsaktiviteter for målgruppen, konferencer om foreningslivet samt gjort forsøg på at placere idrætsforeninger i det nærområde, hvor målgruppen var bosat, for på den måde at opmuntre til deltagelse.

Et andet kommunalt initieret projekt, der via foreningslivet sigter på at forbedre integrationen, er **Miniklubben for ældre danske og etniske minoritetskvinder** i Høje-Taastrup. Miniklubben er et forsøg på at bryde de ældre minoritetskvinders isolation og give dem mulighed for at møde både hinanden og danske kvinder i samme aldersgruppe. På sigt er det ønsket med projektet, at de ældre minoritetskvinder via klubben bliver introduceret til, og en del af, de allerede eksisterende tilbud til ældre. Det er Høje Taastrup kommunes integrations- og omsorgsafdelinger, der står bag idéen, men den er siden blevet overgivet til gruppen af frivillige ældre, der selv administrerer og styrer arbejdet i klubben. Kommunens medarbejdere står dog fortsat til rådighed

ved behov. I klubben mødes kvinderne ugentligt, hvor de f.eks. taler om hinandens traditioner, ser billeder/video, holder fællesspisninger m.m. Andre gange er der arrangeret ture til de lokale pleje- og aktivitetscentre eller til København.

Afsnit 6. Eksempler på beskæftigelsesfremmende projekter i frivillige organisationer

Som beskrevet indledningsvist er hovedformålet med MEM-Vol projektet at fokusere på frivilligt arbejde, som et middel til integration – særligt på arbejdsmarkedet. I dette afsnit ser vi således på projekter i frivilligt regi, dvs. i organisationer og foreninger, der primært sigter på at forbedre de etniske minoriteters mulighed for at komme i beskæftigelse eller gennemføre en uddannelse.

De nedenfor beskrevne projekter er lokaliseret via en kombination af samtaler med nøglepersoner på området samt søgninger på internettet. Også i denne sammenhæng er det sparsomt, hvad der findes af projekter, men de her udvalgte repræsenterer nogle af de mest organiserede og dokumenterede projekter.

Guideprojektet blev startet i 2001 som et pilotprojekt i samarbejde mellem Dansk Flygtningehjælp og LO. Formålet er at støtte og opmuntre unge mellem 16-25 år med etnisk minoritetsbaggrund på deres vej ud på det danske arbejdsmarked. For mange unge kan det, af flere forskellige årsager, være vanskeligt at finde den rette uddannelse eller det rette arbejde, men den "årsag" Guideprojektet ønsker at gøre noget ved, er de unges manglende netværk. Ofte er dem, der er tættest på ikke bekendt med det danske uddannelsessystem eller har ikke selv erfaringer fra arbejdsmarkedet. Dette bliver et problem, fordi det netop er det nære netværk, der har størst indflydelse på de unges valg af uddannelse og erhverv. De unge med minoritetsbaggrund kommer således til at mangle det vidtrækkende netværk, som andre danske unge i langt højere grad er en del af – eller de mangler "rollemodeller", fordi det ofte er således, at man får ideer til, hvad man kan blive: faster Hanne er sygeplejerske, onkel Erik skolelærer, fætter Jens automekaniker osv.

Guideprojektets mål er derfor at tilbyde den unge en voksen guide, der har en solid forankring på det danske arbejdsmarked og et stort socialt og fagligt netværk. Guiderne, der er frivillige og ulønnede personer, skal stille sine erfaringer og netværk til rådighed for den unge, ligesom guiderne skal vejlede og opmuntre den unge ud på arbejdsmarkedet. Relationen mellem guiden og den unge er dog af mere privat karakter, forstået på den måde, at der ikke er tale om professionel vejledning, men nærmere om en kontakt eller et samvær, der kan handle om alt fra konkret vejledning om job- og uddannelses-muligheder, hjælp til udformning af CV og jobansøgninger til hjælp til at takle hverdagens problemer og udfordringer.

Guideprojektet, der findes i København og Randers, har i dag to ansatte medarbejdere og omkring 50 frivillige guider.

På sporet af Arbejde igennem Sport (PAS), er et helt nystartet projekt under Brøndby Idrætsforening. Brøndby IF er en fodboldklub med både en professionel- og amatørafdeling, og cirka en tredjedel af klubbens 1500 medlemmer har en indvandrerbaggrund. Formålet med projektet er, via netværksdannelse, at formidle job mellem amatørafdelingens mange unge

indvandrere og den professionelle afdelings sponsorskare. Til at skabe netværk har projektet ansat en jobguide, der gennem samtaler med de unge, skal afdække deres ønsker og muligheder for job eller uddannelse og samtidig skabe kontakt til de cirka 300 virksomheder, der sponsorerer klubbens professionelle afdeling.

Jobformidlingen bliver understøttet af en internetbaseret jobportal, der hver dag bliver opdateret med jobannoncer fra virksomhederne samt opslag med jobønsker fra de unge. Det er jobguidens opgave at sikre, at der bliver fulgt op på både de unges og virksomhedernes behov, ligesom jobguiden sørger for, at der bliver skabt kontakt mellem de to parter samt kontakt til uddannelsesinstitutioner og andre relevante samarbejdspartnere.

Det er projektets vurdering, at netop sponsorernes indgående kendskab til klubben er en styrke i arbejdet med at skabe kontakter og ansættelsesforhold, frem for ved "almindelig" erhvervskontakt, dvs. hvor der ikke er et lignende tilknytningsforhold mellem arbejdstager og arbejdsgiver. Ligeledes anses det som en styrke, at man kender de unge fra klubben frem for eksempelvis skolen. I klubben kommer de af lyst og interesse, og her bliver der fokuseret på andre færdigheder end dem, de unge i gængs forstand vurderes efter. En anbefaling til en arbejdsgiver kan f.eks. bygge på den unges indstilling, (med)ansvar, træningsiver, opførsel og (selv)tillid – dvs. det er i høj grad sociale frem for boglige færdigheder, de unge vurderes efter.

Foreningen Nydansker blev oprettet i 1998 af en række personalechefer og erhvervs personer, med det formål at nedbryde barriererne for nydanskernes integration på arbejdsmarkedet og medvirke til en holdningsændring i samfundet. Ideen var at danne en medlemsorganisation for offentlige og private virksomheder, hvor medlemmerne kunne udveksle erfaringer og viden om ansættelse af nydanskere. Samtidig var det foreningens opgave, ikke blot at bane vej for processen, men også at sende et signal til offentligheden om erhvervslivets holdning til de nye danskere. Som foreningen skriver i sit informationsmateriale, så var "udgangspunktet for denne indsats ikke kun en etisk og moralsk manifestation og en understregning af, at erhvervslivet gerne tager et ansvar. Det var ligeledes en nøgtern analyse af rekrutteringsvilkårene i den nære fremtid og de udviklingskrav, som international konkurrence og samarbejde vil stille til dansk erhvervsliv – heriblandt at påtage sig rollen som aktør i udviklingen af samfundet".

Foreningen, der tæller cirka 160 medlemmer, et sekretariat på 6 personer samt en bestyrelse på 9 personer, har syv primære aktiviteter: En videns- og erfaringsbank med både gode og mindre gode erfaringer på beskæftigelsesfremmende tiltag; En jobportal med gode råd til jobsamtalen; En ansøger- og jobbank, hvor ansøgernes CV'er og virksomhedernes ledige stillinger lægges ud; En hotline, hvor medlemmerne kan få svar på spørgsmål indenfor integration, mangfoldighedsledelse, statistik, uddannelse m.m.; Et erfa-kredsnetværk for medlemmer; Et månedsbrev; Endelig afholder foreningen en række debatskabende arrangementer om mangfoldighedsledelse.

Afsnit 7. Det nationale møde med hovedaktører

Et vigtigt formål med MEM-Vol projektet er at få resultaterne videreformidlet til og diskuteret med centrale nøglepersoner på området, dvs. personer fra organisationer, myndigheder, råd og lignende, der har interesse i og arbejder med etniske minoriteter. D. 19. juni blev der derfor afholdt møde i København, hvor følgende organisationer var inviteret: Dansk Folkeoplysnings Samråd, Rådet for Etniske Minoriteter, Dansk Flygtningehjælp, Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, Danmarks Idrætsforbund, Dansk Røde Kors, Projektrådgivningen under Folkeoplysningssekretariatet i Københavns kommune, POEM, Brøndby Idrætsforening samt Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration. Desuden deltog projektets østrigske partner: European Centre for Social Welfare Policy and Research og den tyske koordinator: INBAS-Sozialforschung.

På mødet blev de danske og østrigske resultater indledningsvist præsenteret, hvorefter der var brainstorm og idéudveksling over emnerne: Hvilke aktiviteter kan fremme integrationen/beskæftigelsen af etniske minoriteter? Hvordan kan frivilligheden fremmes og synliggøres?

Brainstormfasen gav mange idéer, der nedenfor er gengivet i uensureret form og tilfældig rækkefølge:

- opret en organisation, der kan samle de etniske minoriteter
- fuldtidsansat, der på landsplan kan samle trådene og sætte processer i gang
- sociale og folkeoplysende foreninger skal samarbejde mere
- majoritetsorganisationer skal have en etnisk frivillighedspolitik
- netværket skal styrkes
- mere viden om frivillighedens betydning – både for andre og for én selv
- frivillige blandt etniske minoriteter som rollemodeller
- gulerod for at indgå i frivilligt arbejde, f.eks. rabatordning til frivillige, hurtigere statsborgerskab, eller flere typer kontingenter i foreninger
- opfølgning på frivilligt arbejde (kurser, kompetencer)
- samarbejde med virksomheder, der har mange etniske minoriteter ansat (giv fri til frivilligt arbejde)
- samarbejde med Rotary, Lyons Club m.fl.
- frivillighed som fag på sprogskoler
- rekrutter ressourcpersoner, f.eks. via sprogskoler
- aktiveringsprojekter i foreninger.

Brainstormen gav anledning til diskussion af de konkrete forslag og forskellige problemstillinger i tilknytning hertil – f.eks. præcisering af målgruppe og opgaver, minoritets- og majoritetsforeningernes rolle og kompetencer. Der var bred enighed om, at det er vigtigt at projekter/aktiviteter formuleres så konkret som muligt, ligesom det er centralt at ”sætte mindre projekter i søen”, helst i samarbejde mellem flere organisationer/institutioner.

Konklusionen på brainstormfasen blev, at der skal arbejdes videre med at danne netværk og fælles erfaringsudveksling, f.eks. gennem "partner-finding seminarer", "open-space konferencer" m.v. Dansk Flygtningehjælp, der er partner i projektets eventuelle 2. fase, følger op.

Afsnit 8. Afrunding og perspektivering

Denne rapport's formål har været at få et overblik over forskningsmæssige og praktiske tiltag om frivillighed blandt etniske minoriteter i Danmark. Dette er sket dels ved at undersøge den forskning og dertilhørende litteratur, der beskæftiger sig med foreningsdannelse eller foreningsdeltagelse og dels ved at indkredse offentlige tiltag, der sigter mod at fremme frivilligheden samt frivillige projekter, der har et beskæftigelsesfremmende formål. Omdrejningspunktet har således været frivilligheden, og derfor er der ikke set på andre tiltag, der er med til at fremme beskæftigelsen for etniske minoriteter – f.eks. det private erhvervslivs rolle og tiltag.

Rapporten er, som nok bemærket, ikke omfangsrig. Dette vidner om, at når vi taler om dansk viden og erfaringer med hensyn til frivilligt arbejde blandt flygtninge og indvandrere, er denne stadig særdeles mangelfuld, selv om der både forskningsmæssigt og politisk er en stigende interesse og opmærksomhed på området.

I spørgsmålet om hvilken rolle det frivillige foreningsliv kan spille i forhold til en forbedret integration og beskæftigelse af etniske minoriteter, er der en række forhold og problemstillinger, som det på sigt er interessant at diskutere og afklare. Bl.a.: I hvilket omfang er de frivillige organisationer og foreninger gearret til at rumme beskæftigelses- og integrationsprojekter? Hvorledes forholder de etniske minoriteter sig selv til foreningsdannelse og -deltagelse? Endvidere bør man ikke underkende betydningen af den netværksdannelse, der allerede finder sted indenfor det eksisterende foreningsarbejde – såvel i majoritetsorganisationerne som minoritetsorganisationerne – og som således er en vigtig kilde til bedre integration og beskæftigelse for etniske minoriteter i Danmark.

Litteratur

- Habermann, Ulla & Ibsen, Bjarne (1997): "Den frivillige sektor i Danmark – 150 års historisk udvikling". Center for frivilligt socialt arbejde, Odense.
- Hammer, Ole & Bruun, Inger (2000): "Etniske minoriteters indflydelseskanaler". Magtudredningen, Århus: Institut for Statskundskab.
- Hjære, Mette & Balslev, Mille (2001): "Frivillighed blandt etniske minoritetsforeninger". Center for frivilligt socialt arbejde, Odense.
- Hussain, Mustafa (2002): "Etniske minoriteters politiske mobilisering i Danmark". I Flemming Mikkelsen (red.): *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark*. Magtudredningen, Århus. Århus Universitetsforlag.
- Indenrigsministeriet (2000): "Bedre integration – en samlet handlingsplan".
- Melchior, Marianne (1990): "Flygtninge i Danmark". Socialforskningsinstituttet 90:1.
- Mikkelsen, Flemming (2001): "Integrationens paradoks". Catinét, København.
- Mikkelsen, Flemming (2002): "Indvandrere og civilsamfund. En forskningsoversigt vedrørende etniske minoriteters deltagelse i civilsamfundet samt kulturmødet mellem minoriteter og danskere på arbejdspladsen, i boligområder og i foreninger". AMID Working Paper Series 18/2002.
- Mikkelsen, Flemming (2003): "Indvandrerorganisationer i Danmark". I Mikkelsen, Flemming (red.): *Indvandrerorganisationer i Norden*. Nordisk Ministerråd & Akademiet for Migrationsstudier i Danmark.
- Mohammadi, Masoud (1999): "En historisk gennemgang af iranernes organiserede aktiviteter i de sidste 15 år i Danmark". I *Iranere i Danmark efter 10 år*. Seminarrapport, København. KITAB-I ARZAN.
- Ólafsdóttir, Sesselja (2002): "Uddannelse og forening: Unge albanere i København". I Jonathan Schwartz: *Medborgerskabets mange stemmer*. Magtudredningen, Århus: Institut for Statskundskab.
- Pedersen, Lars & Selmer, Bodil: "Muslims indvandrerungdom". Århus Universitetsforlag.
- Petersen, Eggert m.fl. (1970): *Gæstearbejdere i København*. Mellempøkeligt Samvirke, København
- Schierup, Carl-Ulrik (1993): *På kulturens slagmark. Mindretal og størretal taler om Danmark*. Sydjysk Universitetsforlag.
- Schmidt, Garbi & Jakobsen, Vibeke (2000): "20 år i Danmark. En undersøgelse af nydanskernes situation og erfaringer". Socialforskningsinstituttet, København.

Simonsen, Jørgen Bæk (1990): "Islam i Danmark. Muslimske institutioner i Danmark 1970-1989". Statens Humanistiske Forskningsråd & Århus Universitetsforlag.

Thunø, Mette (1998): "Chinese in Denmark". I G. Benton & F.N. Pieke (eds.): *The Chinese in Europe*. London: MacMillan

Yigin, Teoman (1976): "Tyrkiske fremmedarbejderes organiseringsbestræbelser i Danmark". Speciale, Handelshøjskolen, København.